

29.2.2016

VVTDno-2015-376

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN

NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN

OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETUN TARKASTUS OPISTOSSA 16.11.2015

Julkinen versio (salassa pidettävät tiedot poistettu
JulkL (621/1999) 24 § 1 mom. 25 k. mukaan)

Sisällys

1. YHDENVERTAISUUSVALTUUTETUN TEHTÄVÄ	4
2. TARKASTUKSEN TAVOITE	5
3. TARKASTUSTA EDELTÄNEET TAPAHTUMAT	5
3.1. Opiskelijan kantelu	5
3.2. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimet asian selvittämisessä	6
3.3. Sovintoneuvottelu 25.9.2015	6
3.4. Tapaaminen 13.11.2015	7
4. TARKASTUS 16.11.2015	9
4.1. Opisto	9
4.2. Ilmoitus tarkastuksesta ja asiakirjapyyntö	10
4.3. Kuvaus tarkastuksesta	10
4.4. Tapaaminen opiston opiskelijoiden kanssa	12
4.5. Tapaaminen opetushenkilökunnan kanssa	13
4.6. Tapaaminen opiston muun henkilökunnan kanssa	13
4.7. Tapaaminen kantelun tehneen opiskelijan ja hänen avustajansa kanssa	13
4.8. Terveystenhoito ja tapaaminen oppilasterveydenhuollon ja työterveyshuollon edustajien kanssa	15
4.9. Opiston asuntolat	16
4.10. Opiston muut tilat: teorialuokkahuoneet, työpajat ja ruokala	17
5. ASIAN OIKEUDELLINEN ARVIOINTI	18
5.1. Kysymyksenasettelu	18
5.2. Asiaa koskeva lainsäädäntö	18
5.2.1. Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta	18
5.2.2. Syrjintäkielto	18
5.2.3. Kohtuulliset mukautukset	19
5.2.4. Opiskelijahuolto	20
5.2.5. Työturvallisuus	20
5.2.6. Opaskoira ja henkilökohtainen avustaja	20
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	21
6.1. Välitön syrjintä	21
6.2. Epäsuotuisampi kohtelu	21
6.3. Erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteet	21
6.3.1. Lakiin perustuva erilainen kohtelu	21

6.3.2.	Hyväksyttävä tavoite	22
6.3.3.	Oikeasuhtaiset keinot	22
6.4.	Välillisen syrjinnän arviointi asuntola-asumisen osalta	23
6.4.1.	Epäedullisempaan asemaan asettaminen	23
6.4.2.	Hyväksyttävä tavoite	23
6.4.3.	Keinojen asianmukaisuus ja tarpeellisuus	24
6.5.	Kohtuulliset mukautukset	24
6.5.1.	Henkilökohtainen avustaja	24
6.5.2.	Opiskelijalle järjestetty erillinen asunto	25
6.6.	Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta	25
6.7.	Opiskelijaan kohdistunut muu asiaton käyttäytyminen; vastatoimien kieltö	25
7.	LOPUKSI	27

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETUN TARKASTUS OPISTOSSA

Aika: 16.11.2015

1. YHDENVERTAISUUSVALTUUTETUN TEHTÄVÄ

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävänä on valvoa yhdenvertaisuuslain noudattamista sekä yleisesti edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja ehkäistä syrjintää. Tehtäviensä hoitamiseksi valtuutettu voi avustaa syrjinnän uhriksi joutuneita henkilöitä näiden tekemiä syrjintävalituksia tutkittaessa, antaa neuvoja, lausuntoja ja yleisiä suosituksia syrjinnän ehkäisemiseksi, tehdä tarkastuksia sekä ryhtyä toimenpiteisiin sovinnon aikaansaamiseksi. Valtuutetulla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada selvitys seikoista, jotka ovat tarpeen valtuutetun tehtävien hoitamiseksi. (Yhdenvertaisuuslaki 19 §, (1325/2014) sekä laki yhdenvertaisuusvaltuutetusta 3-6 §, (1326/2014))

2. TARKASTUKSEN TAVOITE

Yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain 6 §:n perusteella valtuutettu päätti suorittaa tarkastuksen opistossa 16.11.2015.

Tarkastuksen tavoitteena oli selvittää opiston opiskelijan yhdenvertaisuusvaltuutetulle osoitetun kantelun perusteella syntynyttä syrjintäolettamaa. Valtuutetulle esitettyjen tietojen perusteella oli ilmennyt syytä olettaa, että opisto on rikkonut yhdenvertaisuuslain 8 §:ssä säädettyä syrjinnän kieltoa estämällä näkövammaista käyttämästä hänelle apuvälineeksi myönnettyä opaskoira.

Tarkastuksen tavoitteena oli selvittää opiston toimet ja ohjeistus liittyen opaskoiran käyttöön ja millä tavoin henkilökunnan ja opiskelijoiden allergiat oli huomioitu tilanteessa. Tarkastuspäätökseen vaikutti myös valtuutetun saama tieto siitä, että ratkaisua tilanteeseen ei ollut ryhdytty etsimään 25.9.2015 järjestetyssä sovittelutilaisuudessa sovitun mukaisesti.

3. TARKASTUSTA EDELTÄNEET TAPAHTUMAT

3.1. Opiskelijan kantelu

Opiskelija jätti 26.8.2015 kantelun yhdenvertaisuusvaltuutetulle, koska hän epäili tulleen syrjityksi vammaisuutensa johdosta, kun häntä on kielletty käyttämästä apuvälineenä opaskoira opiston tiloissa ja opiston asuntolassa. Hän on kantelunsa liitteenä toimittanut yhdenvertaisuusvaltuutetulle laatimansa tapauskertomuksen sekä opiston kanssa käydyn sähköpostikeskustelun.

Opiskelija on heinäkuun alussa ilmoittanut opistolle, että hän käyttää opaskoira apuvälineenä näkövammansa vuoksi. Opiston saatua tiedon opaskoirasta hän koki, että hän ei ollut tervetullut opistoon opiskelemaan. Opiston rehtori oli ilmoittanut, että opisto ei ole näkövammaisille tarkoitettu erityisoppilaitos. Opiskelija oli vastannut, että hänellä ei ole tarvetta opiskella erityisoppilaitoksessa, vaan hän on jo suorittanut ammattitutkinnon ”tavallisessa” oppilaitoksesta. Rehtori ilmoitti opiskelijalle, että opisto ei voi tarjota hänelle opetussuunnitelman mukaisia opintoja, jos hänellä ei ole henkilökohtaista avustajaa. Opiston sihteeri ilmoitti hänelle myös, että rehtori oli päättänyt, ettei hän opaskoiran vuoksi voi majoittua opiston asuntolaan eikä opaskoira saa ottaa mukaan opetustiloihin ja ruokalaan, koska opistolla niin moni on allerginen eläimille. Rehtori piti opaskoira myös turvallisuusriskinä.

Opiskelijalle ilmoitettiin opistolta sähköpostitse 17.8.2015, että hänelle on varattu erillinen asunto opistoalueen ulkopuolelta ja että opiston assistentti voi saattaa häntä sinne. Ennen päätöstään asunnosta opisto ei ollut keskustellut asiasta opiskelijan kanssa. Hän aloitti opinnot muiden ryhmänsä opiskelijoiden kanssa 24.8.2015. Opiston assistentti saattoi hänet opistolle ja takaisin asunnolle muutaman kerran ensimmäisen kouluviikon aikana. Tämän jälkeen koulun sihteeri on omatoimisesti avustanut opiskelijaa hakemalla hänet aamuisin asunnostaan.

Opiskelija katsoo, että opisto kohtelee häntä eri tavoin kuin muita opiskelijoita, kun häntä on kielletty käyttämästä opaskoira ja kun hänelle ei ole myönnetty asumisoikeutta opiston asuntolaan muiden opiskelijoiden tavoin. Opiskelijan mukaan opiston johdolla ei ole ollut halua tai valmiutta järjestää vuoropuhelua hänen ja allergisten henkilöiden välillä, jotta

voitaisiin sopia käytännön toimintatavoista allergisten henkilöiden oireiden ehkäisemiseksi. Opiskelijan mukaan rehtori on vedonnut vaitiolovelvollisuuteensa, kun kyse on ollut henkilöiden terveydentilaa koskevista seikoista. Opiskelija katsoo, että opisto on näin ollen toiminut yhdenvertaisuuslain vastaisesti ja syrjinyt häntä ilman laillista perustetta ja toimillaan asettanut allergisten henkilöiden oikeudet hänen edelleen.

3.2. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimet asian selvittämisessä

Asiantilan selvittämiseksi valtuutetun toimiston ylitarkastaja oli ensimmäinen kerran yhteydessä opiston rehtoriin 28.8.2015. Rehtori korosti tuolloin, että opisto ei ole erityisoppilaitos ja että opisto ei hänen mielestään ole asettanut opiskelijaa eriarvoiseen asemaan hänen näkövammansa perusteella. Yhdenvertaisuusvaltuutetun edustaja keskusteli puhelimitse rehtorin kanssa 7.9.2015. Rehtori perusteli silloin opaskoiran käytön rajoittamista työturvallisuusnäkökohdilla ja viittasi opiston vähäisiin taloudellisiin resursseihin. Rehtori kertoi myös, että asia on opiston toimesta saatettu aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueen arvioitavaksi, josta he odottavat ohjausta ja päätöstä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ja rehtorin 7.9.2015 käydyn keskustelun päätteeksi sovittiin kuitenkin, että valtuutetun toimistolla pidetään mahdollisimman pian sovintoneuvottelu asiasta. Sovintoneuvottelu pidettiin 25.9.2015, josta tarkemmin jäljempänä. Edistääkseen sovinnollisen ratkaisun löytämistä asiassa yhdenvertaisuusvaltuutetun edustaja soitti 28.9.2015 myös opiston johtokunnan puheenjohtajalle.

Opiskelija on useamman kerran syksyn 2015 aikana ottanut yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutettuun ja päivittänyt tilannetta, kun hän on katsonut syrjivän kohtelun jatkuneen ja lisääntyneen.

3.3. Sovintoneuvottelu 25.9.2015

Kantelun pohjalta tehtyjen selvitysten, opiskelijan ja hänen oikeudellisen avustajansa kanssa käytyjen keskustelujen sekä valtuutetun opistoon tekemien yhteydenottojen perusteella pidettiin yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistossa 25.9.2015 sovintoneuvottelu opiskelijan ja opiston välillä. Tilaisuuden tavoitteena oli selvittää sovinnon mahdollisuuksia tilanteessa ja samalla kuulla Allergia- ja astmaliiton asiantuntijaa.

Keskustelutilaisuuden alussa asianosaiset saivat kertoa omat näkemyksensä tilanteesta. Tämän jälkeen kuultiin allergologian dosenttia Skypen välityksellä. Hän korosti puheenvuorossaan, että opiskelijan ja allergisten henkilöiden intressit ovat yhteen sovittavissa. Hänen tietoonsa ei ole aikaisemmin tullut tapauksia, joissa opaskoiran käyttäjä ja koira-allergiset henkilöt eivät olisi päässeet yhteisymmärrykseen siitä, miten molempien intressit huomioidaan asianmukaisesti. Hänen mukaansa koirapölystä ei koskaan pääse eroon yleisissä tiloissa esimerkiksi kouluissa, sillä eläinten omistajat ja muut henkilöt, jotka ovat tekemisissä eläinten kanssa, kantavat eläinpölyä mukanaan vaatteissaan. Koirapölyn määrästä ei voi myöskään tehdä kategorisia päätelmiä, sillä allergeenien määrä vaihtelee hyvin paljon yksittäisten koirien välillä.

Allergologian dosentti katsoi, että allergiset henkilöt pystyvät pääasiallisesti hoitamaan oireitaan asianmukaisella lääkityksellä. Hänen näkemyksensä mukaan opaskoiran käyttöä ei ole perusteltua rajoittaa merkittävästi, sillä opiskelijan opaskoiran läsnäolon johdosta mahdollisesti oireilevat henkilöt voivat konsultoimalla erikoislääkärinä saada esimerkiksi sopivaa lääkitystä oireisiinsa. Asiassa esille otetut muut viralliset ohjeet ja Astma- ja Allergia

ja Näkövammaisten keskusliiton suositukset/ohjeet vahvistavat myös, että opaskoiran käyttäjän ja allergisten ihmisten eri intressit on mahdollista sovittaa yhteen.

Sovintoneuvottelun lopuksi sovittiin yhdenvertaisuusvaltuutetun ehdotuksesta seuraaviksi etenemisvaiheiksi.

Opisto järjestää keskustelutilaisuuden, johon kutsutaan asianosaiset ja asiantuntijoita. Tilaisuuden tavoitteena on neuvotellen löytää hyvässä hengessä ratkaisuja, jotka takaavat opiskelijalle sekä kaikille muille asianosaisille yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet opetukseen ja asumiseen opistolla. Opisto kutsuu pikaisesti koolle ainakin seuraavat tahot: kantelun tehneen opiskelijan ja hänen henkilökohtaisen avustajansa sekä oikeudellisen avustajansa, koira-allergiasta kärsivät opiskelijat, opettajat ja muun henkilökunnan, AVI:n edustajan, erikoislääkärin Astma- ja allergialiitosta tai vastaavan asiantuntijan, opaskoiraopettajan tai vastaavan asiantuntijan sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun edustajan.

Opisto ryhtyy pikaisesti toimenpiteisiin, joiden tavoitteena ottaen huomioon koira-allergiset opettajat ja opiskelijat on, että kantelun tehnyt opiskelija yhdenvertaisesti muiden opiskelijoiden kanssa voisi asua koulun asuntolassa.

Opisto pyrkii edistämään sitä, että koulun henkilökunnan jäsenet sekä opiskelijat, jotka ovat allergisia ja joiden mielestä heidän oireensa ovat pahentuneet opaskoiran läsnäolon johdosta, ottavat yhteyttä heitä hoitavaan lääkäriin saadakseen lääketieteellisen arvioinnin tilanteesta.

Asianosaiset sitoutuvat jatkamaan sovinnon etsimistä rakentavassa hengessä ja tarvittaessa ottamaan yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutetun edustajaan asian edistämiseksi.

3.4. Tapaaminen 13.11.2015

Valtuutetun 10.11.2015 tekemän tarkastuspäätöksen jälkeen työnantajajärjestön asiantuntija otti yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoon, jotta voitaisiin keskustella tarkastuksen tarpeellisuudesta ja sovinnon edellytyksistä. Valtuutetun toimistolla pidettyyn tapaamiseen 13.11.2015 osallistuivat opiston oikeudellinen avustaja sekä asiantuntija työnantajajärjestöstä ja yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston edustajat.

Tilaisuudessa käytiin läpi valtuutetun perusteluja tarkastuksen tekemiselle ja sen aikataulua. Lisäksi keskusteltiin sovinnon edellytyksistä. Opiskelijan oikeudellinen avustaja oli välittänyt valtuutetulle tiedon, että opiskelija on vielä valmis keskustelemaan sovinnosta, jos se tapahtuu lähiviikkoina. Sen edellytyksenä olisi anteeksipyyntö koulun johdon puolelta, yhteinen keskustelutilaisuus allergisten henkilöiden kanssa käytännön järjestelyistä ja tyydyttävä ratkaisu opiskelijan asumiseen.

Opiston oikeudellinen avustaja kertoi opiston näkemyksenä, että he ovat valmiit etsimään käytännön ratkaisuja tilanteeseen. Työnantajajärjestön edustaja totesi, että syrjintäolettaman syntyminen asiassa on riidatonta. Opiston edustajat eivät kuitenkaan katso syrjineensä kantelun tehnyttä opiskelijaa, vaan katsovat huomioineensa hänen tarpeensa samalla, kun ovat huolehtineet allergisten henkilöiden oikeuksista ja työturvallisuudesta. Opisto oli erityistoimina ennen opintovuoden alkua järjestänyt opiskelijan opaskoiralle erillisen huoneen koulupäivien ajaksi ja rakennuttanut koirankopin pihalle sekä hankkinut erillisen asunnon opiskelijan käyttöön kilometrin päästä koululta. Opiston oikeudellinen avustaja ilmoitti, että opisto on valmis järjestämään opiskelijan siirron toiseen opiston asuntolaan mahdollisimman nopeasti, jos hän niin haluaa.

Opiston oikeudellinen avustaja piti valtuutetun asettamaa aikataulua pyydettyjen asiakirjojen osalta mahdottomana toteuttaa. Keskustelussa sovittiin, että opisto voi luovuttaa osan pyydetyistä asiakirjoista myös tarkastuksen yhteydessä.

4. TARKASTUS 16.11.2015

4.1. Opisto

Opisto on kannatusyhdistyksen ylläpitämä oppilaitos. Oppilaitoksen tehtävistä on säädetty laissa vapaasta sivistystyöstä (632/1998). Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt opistolle ylläpitämisluvan, jonka mukaan opiston koulutus painottuu kädentaitojen ja taideaineiden koulutukseen sekä muotoilu-, tila- ja sisustussuunnitteluun liittyviin aineisiin. Vapaan sivistystyön koulutuksen lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt opistolle luvan järjestää ammatillista peruskoulutusta, ammatillista lisä- ja täydennyskoulutusta (ammatti- ja erikoisammattitutkinnot, sekä työelämän kehittämis- ja palvelutehtävään liittyvää lisäkoulutusta).

Kansanopiston kannatusyhdistyksen säännöissä ja opiston ohjesäännöissä on säädetty opiston toiminnasta. Opiston rehtori, vararehtori ja muut johtoon kuuluvat henkilöt suunnittelevat, ohjaavat ja seuraavat opiston jokapäiväistä toimintaa. Opiston johtokunta on opiston ylin päätösvaltainen elin. Johtokunta kokoontuu muutaman kerran vuodessa.

Opetussuunnitelman mukaan opisto on tunnettu ja vastuullinen sivistyksen, opetuksen ja laadun edelläkävijä, joka ennakoii ja vastaa muuttuviin osaamis- ja sivistystarpeisiin. Toimintaa ohjaavia arvoja ovat muun muassa inhimillisyys, oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus, erilaisuuden kunnioittaminen ja osallisuus (Opiston opetussuunnitelma ja toimintakäsikirja).

Opiston opetussuunnitelmasta ilmenee, että opisto tarjoaa ja järjestää erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille ohjausta, tukipalveluita ja erityisjärjestelyjä. Tällä tavoin pyritään turvaamaan näille opiskelijoille tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa tutkinto sekä hankkia tarvittavaa ammattitaitoa ja koulutusta. Opiston järjestyssäännöillä tuetaan oppilaitoksen turvallisuutta ja opiskelun esteetöntä sujumista. Järjestyssäännöissä määrätään myös, että jokaisella opiston opiskelijalla ja henkilökuntaan kuuluvalla on oikeus häiriöttömään ja turvalliseen työskentelyyn sekä velvollisuus edistää hyviä työskentelymahdollisuuksia. Jokainen vastaa oppimis- ja työympäristön siisteydestä ja viihtyvyydestä.

Opiston opetussuunnitelmasta, hyvinvointisuunnitelmasta sekä tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmasta ilmenee, että jokaisella opiskelijalla on oikeus terveeseen ja turvalliseen sekä tasa-arvoiseen ja yhdenvertaiseen opiskeluympäristöön. Opistolla ehkäistään syrjäytymistä ja edistetään koulu yhteisön hyvinvointia. Oppilaitoksen terveys, hyvinvointi ja turvallisuus toteutetaan yhteistyössä henkilökunnan, opiskelijoiden, kotien ja moniammatillisten yhteistyötahojen kanssa. Opistolla on kiusaamiseen suhteen nollatoleranssi ja siihen puututaan välittömästi.

Opistolla on SORA-lainsäädännön (opiskeluun soveltumattomuuteen ratkaisuja) mukaisesti nimitetty moniammatillinen toimielin, jonka tehtäviin kuuluu toteuttaa ja valvoa SORA-lainsäädännön määräyksiä. SORA-toimikunnan tehtäviin kuuluu muun muassa arvioida opiskelijan mahdollista soveltumattomuutta ja häntä mahdollisesti koskevia turvallisuuskysymyksiä.

4.2. Ilmoitus tarkastuksesta ja asiakirjapyyntö

Yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain (1326/2014) 6 §:n perusteella valtuutettu päätti 10.11.2016 suorittaa tarkastuksen opistossa 16.11.2015 yhdenvertaisuuslain noudattamisen valvomiseksi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ilmoitti sähköpostitse tarkastuksesta opistolle 10.11.2015. Opisto informoi edeltä käsin henkilökuntaa, opiston opiskelijoita ja oppilaskuntaa tarkastuksesta ja sen aikataulusta.

Tarkastuspäätökseen sisältyneeseen asiakirjapyyntöön liittyen opisto toimitti osan pyydetyistä asiakirjoista edeltä käsin sähköpostitse 13.11.2015 ja osan paikan päällä 16.11.2015. Tarkastuksen yhteydessä työterveyshuollon lääkärin tapaamisessa valtuutettu toisti asiakirjapyyntönsä henkilökuntaan kuuluvien allergisista tai hengitystieoireista kärsivien henkilöiden terveystiedoista. Työterveyslääkäri ilmoitti palaavansa asiaan myöhemmin.

Opiston oikeudellinen avustaja viittasi lääkäriliiton lakimiehen kannanottoon ja kyseenalaisti 23.11.2015 yhdenvertaisuusvaltuutetun oikeuden saada tiedot opiston henkilökuntaan kuuluvien henkilöiden työterveydenhuollossa olevista potilasasiakirjoista, jotka pitävät sisällään tietoja henkilöiden mahdollisista hengitysoireista tai allergioista. Opiston työterveyshuollosta vastaavan konsernin tietosuojasta vastaava johtaja totesi 29.11.2015, että hän ei voi luovuttaa ko. tietoja ennen kuin asia on ”juridisesti yksiselitteinen”. Yhdenvertaisuusvaltuutettu joutui tämän jälkeen useamman kerran sekä puhelimitse että sähköpostitse selventämään toimivaltaansa asiassa ja pyytämään konsernia lähettämään tiedot. Valtuutettu lähetti 16.12.2015 päivätyyn tietopyynnön liitteenä uhkasakon, pyytäen asiakirjoja tai muuta selvitystä 22.12.2015 mennessä kymmenentuhannen euron sakon uhalla. Tietosuojasta vastaava johtaja ilmoitti 7.1.2016 sähköpostitse, että kootut tiedot on lähetetty yhdenvertaisuusvaltuutetulle postitse. Kirje saapui valtuutetulle 12.1.2016. Asiakirjojen toimittamisen viivästyminen on pitkittänyt asian ratkaisemista.

4.3. Kuvaus tarkastuksesta

Tarkastus pidettiin 16.11.2015 klo 10–15 välisenä aikana opiston päärakennuksessa. Tarkastuksen aluksi tavattiin opiston johtokunnan puheenjohtaja, rehtori, vararehtori ja heidän avustajanaan lakimies. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kertoi yleisesti valtuutetun oikeudesta suorittaa tarkastuksia yhdenvertaisuuslain noudattamisen valvomiseksi. Tämän jälkeen valtuutettu kertasi päätöksensä suorittaa tarkastus opistossa, päätöksen perustelut ja kertoi tarkastuksen käytännön kulusta. Opiston rehtori luovutti osan etukäteen pyydetyistä asiakirjoista valtuutetulle.

Valtuutettu toisti, että hän mielellään edelleen edistää sovinnon löytämistä asiassa niin, että sekä opaskoiraa käyttävän opiskelijan että allergisten henkilöiden oikeudet tulisivat asianmukaisesti otettua huomioon.

Johtokunnan puheenjohtaja, rehtori ja vararehtori kertoivat omat näkemyksensä opiston toimista liittyen kantelun tehneen opiskelijan opiskeluun ja opaskoiran käyttöön.

Opiston johtokunta on käsitellyt opaskoiran käyttöä kokouksessaan 12.10.2015 (pöytäkirja 3/2015, kohta 8). Johtokunnan päätöksen mukaan asian eteneminen on rehtorin vastuulla ja häntä on kehoitettu tarvittaessa olemaan yhteydessä johtokunnan puheenjohtajaan. Tarkastuksessa johtokunnan puheenjohtaja kertoi, että hän on ollut ongelmasta tietoinen. Hän ei kuitenkaan pitänyt tarpeellisena puuttua tilanteeseen, vaan asian selvittäminen oli ollut rehtorin vastuulla. Hänen saamiensa tietojen perusteella on ollut tarve rajoittaa ja osittain kieltää opaskoiran käyttö, kunnes on selvitetty, onko opiskelijan opaskoira turvallisuusriski ja

aiheuttaako sen mukanaolo eräille opettajille ja opiskelijoille terveyshaittaa. Puheenjohtaja poistui tarkastuksesta klo 10.35.

Opiston rehtori katsoi, että asian hoitamisessa on edetty niin nopeasti kuin se on ollut mahdollista. Opisto on muun muassa ollut yhteydessä AVI:in ja eläinsuojeluviranomaisiin, mikä ilmenee SORA-toimielimen pöytäkirjoista ajalta 4.9.2015–22.10.2015. Opisto on pyytänyt aluehallintoviraston työsuojeluyksiköltä neuvoa asiassa. Opisto on AVI:n neuvojen mukaan suorittanut työn vaarojen selvityksen ja riskien arvioinnin opiston tiloissa sekä selvittänyt, mitä vaaraa opaskoira voi aiheuttaa henkilökunnalle ja muille opiskelijoille.

Rehtori kertoi, että opaskoiran käyttö on alusta asti rajattu ja osittain myös kielletty luokkahuoneissa, ruokalassa ja asuntolassa. Asiaa on käsitelty työsuojelutoimikunnassa muun muassa 28.8.2015. Päätökset on suurelta osin tehty ilman keskusteluja opiskelijan kanssa.

Opiston perusteet opaskoiran käytön rajoittamiselle ovat olleet seuraavat:

Opiskelijalla on henkilökohtainen avustaja, mikä opiston käsityksen mukaan korvaa opaskoiran tarvetta. Opiston edustajien mielestä opiskelijalla on riittävä määrä henkilökohtaisen avustajan tunteja käytössä ja siksi opaskoira ei ole välttämätön. Tilanteissa, joissa opiskelijan henkilökohtainen avustaja ei ole paikalla, joku muu henkilökuntaan kuuluva voi avustaa häntä.

Opistossa on allergisia sekä henkilökuntaan kuuluvia henkilöitä että opiskelijoita. Opiston huomioitava heidän intressinsä ja huolehdittava siitä, että heidän oireensa eivät pahene ja että he voivat jatkaa opintojaan. Allergisilta henkilöiltä ei voi vaatia, että he aloittavat lääkityksen tai lisäävät sitä opaskoiran vuoksi. Opiston edustajien mielestä allergisilta henkilöiltä ei myöskään voi edellyttää lääkärintodistuksia. Rehtori katsoo, että opistolla on ollut oikeus tehdä ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä allergisten henkilöiden suojelemiseksi rajoittamalla ja kieltämällä opaskoiran käyttö. Lisäksi opiston on täytynyt ottaa huomioon myös psykosomaattiset tekijät kuten ihmisten koirapelko.

Opistolla on vaarallisia koneita ja siellä käsitellään vaarallisia aineita. Opaskoiran liikkumista tällaisissa tiloissa on pidettävä turvallisuusriskinä. Opaskoira on välillä myös liikkunut vapaasti ilman valjaita opistolla sekä teorialuokkahuoneessa että käytävillä.

Rehtori katsoo, että rajoitukset ja kiellot ovat voimassa, kunnes on selvitetty, onko opiskelijan opaskoira turvallisuusriski opistossa muun muassa aiheuttamalla terveydenhaittaa allergisille opiskelijoille ja työntekijöille. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistossa 26.9.2015 pidetty sovitteluneuvottelu ja sen yhteydessä sovitut toimenpiteet eivät opiston edustajien mielestä ole muuttaneet tätä tilannetta.

Vapaan sivistystyön opinnot, joita opiskelija suorittaa, eivät kuitenkaan kuulu SORA-lainsäädännön piiriin. Tämä ilmenee myös opiston opetussuunnitelmasta. Opisto on tästä huolimatta käsitellyt opiskelijan asiaa SORA-toimikunnassa. SORA-toimielimen pöytäkirjasta 16.9.2015 ilmenee, että opistossa on pohdittu, onko mahdollista antaa opiskelijalle varoitus ja/tai peruuttaa hänen opiskelu-oikeutensa sen perusteella, että hän on rikkinut opiston hänelle antamia määräyksiä ja liikkunut koiran kanssa opistolla.

Rehtori katsoo, että opisto on tehnyt mukautuksen, kun opisto on varannut opiston päärakennuksesta opaskoiralle tarkoitetun luokkahuoneen, missä koira voi olla koulupäivän aikana silloin, kun opiskelijalla on henkilökohtainen avustaja käytössä. Rehtori katsoo myös, että opiskelijan henkilökohtaista avustajaa on pidettävänä kohtuullisena mukautuksena.

Vararehtori lisäsi, että opiskelijalle hankittua erillistä asuntoa voidaan pitää positiivisena erityiskohteluna. Rehtori kertoi, että he ovat tiedottaneet opiskelijalle ratkaisuihin, rajoituksiin ja kielloihin pääasiassa sähköpostitse.

Rehtori korosti, että he pyrkivät ottamaan huomioon yhdenvertaisuuden kaikessa toiminnassaan. Opisto antaa kaikille yhdenvertaiset lähtökohdat. Samoin on tärkeää, että opisto on turvallinen ja hyvä työpaikka työntekijöille. Tästä näkökulmasta opiston on ollut vaikea sovittaa yhteen erilaisia ja jossakin määrin myös ristiriitaisia intressejä ja oikeuksia.

Tarkastuksen lopuksi valtuutettu ehdotti rehtorille ja vararehtorille, että he yhdessä opiskelijan ja allergikkojen kanssa keskustelisivat pikaisesti mahdollisista toimintatavoista ja ratkaisuihin, joilla yritettäisiin purkaa olemassa olevat ongelmat ja väärinkäsitykset. Keskeistä on, että opiston johto ottaa opiskelijan mukaan keskusteluihin, jotka liittyvät hänen opaskoiran käyttöön. Valtuutettu korosti, että lähtökohdan tulee olla, että opaskoiran käyttöä ei rajoiteta enempää kuin mikä on välttämätöntä. Paras kompromissi olisi, että opaskoira voisi olla opiskelijan kanssa niin usein, että ei synny vaaraa vieraantumista ja sen roolista opaskoirana ottaen samalla huomioon allergisten henkilöiden tarpeet. Valtuutettu toisti kehoituksensa, että henkilöiden, jotka allergiansa takia kokevat opaskoiran läsnäolon ongelmalliseksi, tulisi konsultoida allergiaan erikoistunutta lääkäriä.

4.4. Tapaaminen opiston opiskelijoiden kanssa

Tapaamiseen osallistuivat kantelun tehnyt opiskelija ja pääosin hänen kanssaan samaan opintokokonaisuuteen osallistuvat opiskelijat, joista osa oli myös oppilaskunnan jäseniä. Tapaamisen aluksi valtuutettu kertoi tarkastuksen tarkoituksesta. Käytiin yleiskeskustelu, jonka jälkeen valtuutettu ja valtuutetun toimiston virkamiehet haastattelivat opiskelijat yksittäin.

Keskustelussa ja haastatteluissa nousi esille, että opiskelijan opaskoiran käyttö ja käytön kieltäminen ovat aiheuttaneet vastakkainasettelua opiskelijan luokassa/kurssilla ja että ilmapiiri oli opistossa laajemminkin kiristynyt syksyn kuluessa. Opiskelijoilla oli epäselvyyttä opiston ohjeistuksesta ja linjauksista liittyen opaskoiran käyttöön. He toivoivat, että asiaan saataisiin pian ratkaisu, jotta kaikki voisivat keskittyä paremmin opintoihin ja turhasta vastakkainasettelusta päästäisiin.

Haastatteluissa yhteensä viisi opiskelijaa ilmoitti olevansa allergisia. Heillä esiintyi muun muassa koira-, kissa-, pöly-, siitepöly-, ja sieniallergiaa sekä astmaa. Osa koki, että heidän oireensa olivat pahentuneet opaskoiran myötä, toiset taas totesivat, että opaskoiran liikkuminen samoissa tiloissa ei aiheuta ongelmia. Osa arvioi, että oireet johtuvat yhteisvaikutuksesta muun muassa tietyissä luokkatiloissa olevasta kipsipölystä. Osa opiskelijoista oli joutunut aloittamaan lääkityksen tai lisäämään aiempaa lääkitystään.

Yksi opiskelija ilmoitti, että hänen terveydentilansa ei kestä, että opaskoira on läsnä koko koulupäivän aikana. Hän on kuitenkin halukas löytämään yhteisymmärryksen opiskelijan kanssa niin, että he molemmat voivat jatkaa opintojaan opistolla.

4.5. Tapaaminen opetushenkilökunnan kanssa

Tapaamisen aluksi valtuutettu kertoi tarkastuksen tarkoituksesta. Käytiin yleiskeskustelu, jonka jälkeen valtuutettu ja valtuutetun toimiston virkamiehet haastattelivat opettajat ja muun opetushenkilökunnan yksittäin.

Osa läsnä olleista opettajista ilmoitti, että he eivät opeta kantelun tehnyttä opiskelijaa tai eivät ole paljon tekemisissä hänen tai hänen opaskoiransa kanssa. Yleiskeskustelussa tuotiin esille rehtorin ohje opiskelijan opaskoiran pitämisestä sille osoitetussa huoneessa silloin, kun hänellä on avustaja käytettävissään. Opetushenkilökunta oli myös tietoinen syyskuussa asiasta järjestetystä sovittelutilaisuudesta valtuutetun toimistossa, mutta ei ollut saanut mitään uusia ohjeita sen jälkeen.

Haastatteluissa yhteensä neljä opettajaa ilmoitti olevansa allergisia tai kärsivänsä muista hengitystieoireista. Heillä esiintyi muun muassa koira-, pöly- ja siitepölyallergiaa sekä astmaa. Kaksi heistä ilmoitti, että opaskoiran läsnäolo ei aiheuta heille merkittäviä ongelmia sen takia, että he pääosin työskentelevät muissa kuin opiskelijan käyttämissä tiloissa ja että he lääkityksen avulla pystyvät hoitamaan oireitaan. Yksi opettajista kertoi sopineensa opiskelijan kanssa menettelystä, jossa opaskoira oli läsnä luokahuoneessa joko aamu- tai iltapäivän ajan. Opettajat kertoivat myös, että siivousta on tehostettu opistolla opaskoiran takia. Yksi opettajista katsoi, että oli syntynyt ongelmia, kun opaskoira oli liikkunut vapaasti luokassa tai levännyt oven edessä.

Käyty keskustelu osoitti vastakkainasettelua suhtautumisessa opaskoiraan ja sen liikkumiseen koulun tiloissa. Keskustelussa tuotiin esille kiristynyt ilmapiiri ja tulehtuneet välit. Allergiasta kärsivistä opettajista osa oli valmis etsimään ratkaisua, joka tyydyttäisi kaikkia osapuolia. Toiset taas ylipäättään kyseenalaistivat opiskelijan tarpeen käyttää opaskoira viittaamalla siihen, että joku henkilökuntaan kuuluvista henkilöistä tai opiskelijan luokkakavereista voisi tarvittaessa avustaa tilanteissa, joissa hänen henkilökohtainen avustajansa ei ole paikalla.

4.6. Tapaaminen opiston muun henkilökunnan kanssa

Tapaamisessa oli läsnä hallintohenkilökuntaa sekä keittiöstä, siivouksesta ja kiinteistöhuollosta vastaavaa henkilökuntaa. Tapaamisen aluksi valtuutettu kertoi tarkastuksen tarkoituksesta. Käytiin yleiskeskustelu, jonka jälkeen valtuutettu ja valtuutetun toimiston virkamiehet haastattelivat henkilökunnan jäsenet yksittäin.

Haastatteluissa nousi esille opiston huonontunut ilmapiiri ja vastakkainasettelu. Henkilökunta oli saanut ohjeistuksen, jonka mukaan opaskoira ei saa viedä ruokalaan eikä asuntoloihin. Opaskoiran on oltava koulupäivän aikana omassa sille varatussa huoneessa, kun opiskelijalla on henkilökohtainen avustaja käytettävissään. Haastatteluissa tuotiin esille myös niitä erityistoimia, joita oli toteutettu ennen opiskelijan tuloa opistolle sekä lukukauden aikana, jotta voitaisiin huomioida sekä opiskelijan että allergisten henkilöiden tilanne. Tällaisia toimia olivat luokittain tehdyt riskiarvioinnit, koiralle varattu oma huone, opiston pihalle rakennettu koirankoppi ja siivouksen tehostaminen.

4.7. Tapaaminen kantelun tehneen opiskelijan ja hänen avustajansa kanssa

Opiskelija kertasi lyhyesti kantelunsa perusteet. Ennen lukukauden alkua rehtori oli soittanut ja ilmoittanut, että opisto ei voi tarjota hänelle opetussuunnitelman mukaista koulutusta. Perusteluna oli, että opisto ei ole erityisoppilaitos ja että opaskoira olisi turvallisuusriski eikä sitä voisi tuoda opistolle. Tämän jälkeen opisto ei ole käynyt asiasta syvällisempiä

keskustelija opiskelijan kanssa, vaan opisto on lähinnä informoinut opiskelijaa tekemistään ratkaisuista ja toimenpiteistä. Opisto ei ole myöskään osoittanut kiinnostusta opiskelijan tarjoamaan asiantuntija-apuun Näkövammaisten keskusliiton ja Opaskoirakoulun taholta.

Opiskelija oli lukukauden alussa pyytännyt allergisia opiskelijoita ottamaan häneen yhteyttä keskustellakseen menettelyistä, joilla vältettäisiin heidän ja opaskoiran turhat kohtaamiset. Hän on keskustellut muutamien allergisten luokkakavereiden kanssa, miten voitaisiin parhaiten sovittaa yhteen molempien osapuolten intressit ja oikeudet. Yhden luokkakaverin ja kolmen opettajan kanssa on sovittu toimintatavoista. Muiden opiskelijoiden tavoin hän on usein ollut iltaisin koulun tiloissa suorittamassa opiskeluun liittyviä tehtäviä. Opiskelijan mukaan hänelle ei ole silloin huomautettu opaskoiran käyttämisestä.

Opiskelija kokee nykyisen tilanteen hyvin ikäväksi. Hän katsoo, että häntä kohdellaan epäasiallisesti. Hänen toimiaan on moitittu ja hänelle on huudettu työntekijöiden ja muiden opiskelijoiden kuullen. Hän kokee myös, että osa henkilökunnasta ja opiskelijoista on kääntynyt häntä vastaan. Asenteet häntä kohtaan ovat tiukentuneet, vaikka hän on mielestään yrittänyt toimia valtuutetun toimistossa syyskuussa sovitun mukaisesti. Opiskelija haluaa jatkaa opintojaan ja on edelleen valmis keskustelemaan eri vaihtoehtoista saadakseen ratkaisun ongelmaan.

Opiskelijalle ilmoitettiin tarkastuspäivän aamuna mahdollisuudesta saada huone yhdestä opiston asuntolan rakennuksesta. Hänelle tulleiden tietojen mukaan kyseisessä rakennuksessa on sisäilma- ja homeongelmia. Asuntolassa asuu myös yksi opettajista, joka on ilmoittanut oireilustaan liittyen opaskoiraan. Tästä syystä opiskelija haluaisi mieluummin asua rakennuksessa, jossa myös hänen luokkakaverinsa asuvat.

Valtuutettu tiedusteli opiskelijalta hänen näkemystään siitä, pitääkö paikkansa, ettei opaskoira ole ollut tehtävässään aina valjaissa eikä muutenkaan käyttäytynyt opaskoirien ohjeiden mukaisesti. Opiskelija kertoi, että opaskoira on hänen ensimmäinen opaskoiransa ja se on ollut hänen käytössään kahden vuoden ajan. Opiskelijan arvion mukaan koiran tarkkaavaisuus on heikentynyt syksyn kuluessa, kun se on ollut erillään omassa huoneessaan pitkiä aikoja kouluviikon aikana. Siksi hän pitää olennaisena sitä, että opaskoira seuraa häntä myös oppituntien ajan mahdollisimman paljon. Opiskelija kertoi myös, että opaskoira tervehtii koulussa tuttuja henkilöitä, joiden kanssa hän ja opaskoira ovat viettäneet vapaa-aikaansa.

Opiskelija vahvisti kertomukset siitä, että opaskoira on välillä maannut luokkahuoneen oven edessä johtuen siitä, että opettaja on toivonut koiran olevan oven edessä, jotta muut oppilaat voivat kulkea vapaasti opiskelijan selän takana. Opaskoira ei ole muutoin liikkunut luokkahuoneissa tuntien aikana. Opiskelijan luokkakavereiden halutessa rapsuttaa opaskoira opettaja on pyytännyt häntä muutaman kerran ottamaan koiralta valjaat pois. Opaskoira on silloin liikkunut luokkahuoneessa, koska se ei silloin ole ollut työtehtävissä. Opiskelija toisti, että hänelle ei ole koskaan sanottu koiran olevan tiellä luokkahuoneessa. Koira on karannut muutaman kerran, kun se on ollut yksinään omassa huoneessaan ja silloin sillä ei ole ollut valjaita päällä. Opiskelijan avustaja vahvisti hänen kertomuksensa.

4.8. Terveystiedot ja tapaaminen oppilasterveydenhuollon ja työterveyshuollon edustajien kanssa

Valtuutettu kertoi opiskelijoiden terveydenhuollosta vastaavalle peruspalvelukuntayhtymän edustajille tarkastuksesta ja sen tarkoituksesta.

Työterveyslääkäri ei pystynyt vastaamaan kysymykseen, onko joku opiston opettajista tai muu henkilökuntaan kuuluva henkilö ottanut yhteyttä työterveyshuoltoon sen takia, että opiskelijan opaskoira oli aiheuttanut heille allergisia oireita tai muita hengitystieoireita.

Työterveyslääkärin näkemyksen mukaan koira-allergia voidaan pitää kurissa lääkkeiden avulla. Työterveyslääkäri ei osannut vastata siihen, onko opistolla ollut sisäilmaongelmia. Hän kyseenalaisti valtuutetun oikeuden saada salassa pidettäviä tietoja, kuten lääkärinlausuntoja, mutta lupasi tarkistaa, onko heillä valtuutetun pyytämiä tietoja henkilökunnan allergioista.

Työterveyslääkäri kertoi, että opiston työilmapiirissä on esiintynyt ongelmia jo edeltävinä lukuvuosina. Hänen näkemyksensä oli, että ongelmat ovat johtuneet pääosin opistoon kohdistuneista säästöpainesta. Opiston heikentynyt työilmapiiri ilmenee myös opiston työsuojelutoimikunnan asiakirjoista, joista ilmenee, että henkilökunta on ilmoittanut huolensa työhyvinvoinnistaan opiston johtokunnalle joulukuussa 2014. Huolet ovat liittyneet lähinnä huonoon työilmapiiriin ja fyysisiin työskentelyolosuhteisiin. Ongelmina oli nähty mm. puutteellinen ohjeistus, dialogin puute, heikentynyt tiedonkulku, johtamisen ja vastuunjaon epäselvyydet ja opiston sisäilmaongelmat. (Ks. Henkilökunnan kirjelmä johtokunnalle 5.12.2014, käsitelty työsuojelutoimikunnassa 18.12.2014). Osa työntekijöistä ja opiskelijoista nosti esille epäilyt opiston sisäilma-ongelmista myös tarkastuksen yhteydessä. Jotkut työntekijät olivat joutuneet vaihtamaan työhuonetta sisäilmasta johtuvien oireiden vuoksi.

Opiskelijahuollon edustaja ei ollut tietoinen, ovatko opiston opiskelijat ottaneet yhteyttä opiskelijahuoltoon allergiaoireiden tai sisäongelmien takia. Hän kertoi, että kaikille opiskelijoille tehdään terveystarkastus, mukaan lukien kantelun tehnyt opiskelija. Opiskelijahuollon edustaja lupasi selvittää, onko opiskelijahuollolla yhdenvertaisuusvaltuutetun pyytämiä tietoja opiskelijoiden allergioista.

Opiskelijahuollon edustaja toimitti 8.12.2015 valtuutetulle sähköpostitse yhteenvedon opiskelijoiden terveystarkastuksista. Siinä todetaan, että kantelun tehneen ryhmän opiskelijoista kaksi oli ilmoittanut eläinallergiasta. Toisella heistä on oma koira eikä opiskelijan opaskoira ollut aiheuttanut hänelle oireita. Toinen oli kertonut pärjäävänsä, kunhan ei koske opaskoiraan.

Opiston asiamies toimitti 9.12.2015 sähköpostitse valtuutetun toimistolle yhden kantelun tehneen opiskelijan ryhmässä opiskelevan henkilön lääkärintodistuksia. Niiden joukossa oli ihopisteen tulokset vuodelta 1987 sekä kaksi uutta yleislääkärin kirjoittamaa lausuntoa. Näistä todistuksista sekä kyseisen henkilön kanssa suoritetussa haastattelussa tarkastuksen yhteydessä ilmenee, että kyseisen henkilön viimeaikaisiin oireisiin koira-allergian lisäksi on voinut vaikuttaa muun muassa hänellä todettu astma, pöly- ja sieniallergiat ja flunssa. Kyseinen henkilö ilmoitti tarkastuksen yhteydessä halukkuutensa sopia kantelun tehneen opiskelijan kanssa toimintatavoista, jotka mahdollistaisivat molempien opiskelun.

Lukuisten pyyntöjensä jälkeen yhdenvertaisuusvaltuutettu sai 12.1.2016 työterveyshuollosta terveystiedot kahdesta opettajasta, jotka olivat tarkastuksen yhteydessä kertoneet kärsivänsä allergiasta tai hengitystieoireista. Potilasasiakirjojen merkinnöistä käy ilmi, että molemmat

ovat kertoneet työterveyshuollolle kärsivänsä allergiasta ja hengitysteiden oireista. Molemmat ovat käyneet työterveyshuollossa oireidensa takia jo ennen kantelun tehneen opiskelijan opintojen aloittamista.

Ensimmäinen opettaja oli käynyt työterveyshuollossa ensimmäisen kerran maaliskuussa 2015. Hän on kärsinyt useista siitepölyallergioista monen vuoden ajan ja on lääkärikäynnillä 10.8.2015 pyytänyt allergiatestin, koska hän on joutunut loppukesästä aloittamaan lääkityksen (antihistamiinin). Allergiatestissä on todettu, että hänellä on ilmeinen herkistyminen pölylle, koivulle ja timoteille. Testissä on myös todettu, että hän on todennäköisesti herkistynyt sekä kissoille (vahvempi herkistyminen) että koirille. Kyseinen henkilö on käynyt lääkärissä 18.9.2015, jolloin todettiin, ettei siitepölyajan loppumisen jälkeen ole oireita.

Toinen opettaja kävi työterveyshuollossa ensimmäisen kerran heinäkuussa 2015. Hän on jo toista vuotta kiinnittänyt huomiota hengitysoireisiin, kuten yskään ja limantuloon sekä hengästymiseen. On todettu, että opettajalla on astmaattisia oireita. Henkilö on saanut läheteen allergiatestiin lääkärikäynnin yhteydessä 4.9.2015 epäiltyään opaskoiran aiheuttavan oireilua. Terveystarkastuksessa syksyllä 2015 opettaja on kertonut, että hänellä on ärsytysyskää erityisesti työviikkojen aikana. Potilasasiakirjamerkinnoista ilmenee, että pitkittyneeseen yskään ei ole löydetty syytä. Joulukuun alussa hän on kertonut yskän hieman helpottuneen, koska opaskoiraa ei ole ollut luokassa. Hänellä on lääkkeitä yskään, mikä on helpottanut tilannetta. Opettaja muisteli, että koira-allergia on aiemmin todettu ihotestikokeilla, vaikka syyskuussa 2015 verikokeen perusteella tehdyt allergiatestit olivat negatiivisia.

4.9. Opiston asuntolat

Alueella on kaksi asuntolarakennusta, uudempi ja vanhempi. Osa opiston henkilökunnasta asuu myös asuntoloissa. Opiston asuntolasääntöjen 20 kohdan mukaan (muokattu 27.5.2015, hyväksytty 3.8.2015) lemmikkieläinten tuominen asuntolaan ja opiston sisätiloihin on kielletty.

Tarkastuksen yhteydessä opistolta vahvistettiin, että opiskelijalle ei ole hänen pyynnöistään huolimatta myönnetty asuntoa opiston asuntoloista. Peruste on ollut se, että koiran tuominen asuntolaan on kielletty. Asuntola ei olisi sopiva paikka näkövammaiselle myöskään siitä syystä, että asuntolassa on yhteinen keittiö opiskelijoille eikä opisto voi varmistaa tai ottaa vastuuta siitä, että tarvikkeet ovat aina paikallaan ja että keittiö on järjestyksessä. Lisäksi asuntolassa asuu sekä allergisia opiskelijoita että opettajia. Yhdestä asuntolarakennuksesta löytyy myös henkilökunnan työhuoneita.

Tarkastuksen yhteydessä kävi ilmi, että opiston asuntolassa on viime vuosina majoittunut kesäkurssilaisia, joilla on ollut lemmikkejä mukana. Tarkastuksessa ilmeni myös, että ennen lukuvuoden alkua opiskelijalle oli varattu huone asuntolasta. Tämä päätös oli kuitenkin peruttu.

Opiskelijan asumista on käsitelty työsuojelutoimikunnan kokouksessa 28.8.2015. Pöytäkirjasta ilmenee, että opisto on pitänyt tärkeänä sitä, että eläinallergiasta kärsiville opiskelijoille kyetään tarjoamaan asuinpaikka asuntolasta, joka ei aiheuta heille allergiaoireita. Tarkastuksen yhteydessä ilmeni, että opisto ei ole pohtinut, miten kahden eri asuntolarakennuksen ollessa käytössä erilaisilla järjestelyillä voitaisiin sovittaa yhteen sekä opiskelijan että allergisten henkilöiden intressit.

Opisto oli etukäteen lähettänyt asuntoloiden pohjapiirustukset valtuutetulle. Niistä ilmenee muun muassa, että toisessa asuntolassa on viisi eri sisäänkäyntiä ja kaksi oleskeluhuonetta. Tarkastuksen yhteydessä rehtori ilmoitti, että opiskelija voi halutessaan muuttaa vanhempaan asuntolarakennukseen asumaan.

4.10. Opiston muut tilat: teorialuokkahuoneet, työpajat ja ruokala

Valtuutettu tutustui opiston päärakennukseen, jossa sijaitsevat teorialuokat ja osa työpajoista. Osassa työpajoista on vaarallisia työkoneita muun muassa sirkkeli sekä uuneja. Muutamissa työpajoissa tai niiden yhteydessä säilytetään vaarallisia aineita.

Opiston opetuksen tavoite on ohjata opiskelijoita siten, että he opintojen jälkeen pystyvät käyttämään vastaavanlaisia koneita itsenäisesti. Tarkastuksessa todettiin, että näkövammaisen opiskelija tarvitsee henkilökohtaisen avustajan voidakseen suoriutua erilaisista tehtävistä työpajoissa. Opiskelijan luokka on toistaiseksi keskittynyt teoriaopetukseen. Opiston johto totesi, että opiskelijalla pitää olla henkilökohtainen avustaja tai muu avustaja mukanaan, kun/jos hän tulevaisuudessa on mukana työpajoissa annettavassa opetuksessa. Vararehtori arvioi, että opiskelija pystyy todennäköisesti suoriutumaan tehtävistään työpajoissa, jos hänen avustajansa on paikalla, sillä heidän yhteistyönsä on sujunut hyvin. Opaskoiraa ei tulla päästämään työpajoihin, koska niissä käytetään koiralle vaarallisia aineita kuten raskasmetalleja sekä kuumia uuneja.

5. ASIAN OIKEUDELLINEN ARVIOINTI

5.1. Kysymyksenasettelu

Käsiteltävässä asiassa on kyse siitä, onko näkövammaisen opiskelija tullut syrjityksi vammaisuutensa johdosta, kun opiston johto on kieltänyt häntä käyttämästä apuvälineenä tarvitsemaansa opaskoira opiston tiloissa ja opiston asuntolassa. Syrjintäoletaman syntymistä asiassa ei ole kiistetty. Asian oikeudellisen arvion osalta keskeisimmät kysymykset ovat:

Onko opisto pystynyt edistämään kaikkien opiskelijoiden yhdenvertaisuutta? (YVL 6 §)

Onko opiston johto kohdellut opiskelijaa epäsuotuisasti tai onko hänet asetettu epäedulliseen asemaan hänen vammaisuutensa perusteella? (YVL 8 ja 10 §)

Täytyvätkö yhdenvertaisuuslain vaatimukset erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteista: perustuuko erilainen kohtelu lakiin, onko sillä Suomen perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä tavoite ja ovatko käytetyt keinot oikeasuhtaisia? (YVL 11 §)

Onko opisto täyttänyt velvollisuutensa tehdä asianmukaiset ja tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta opiskelija voi opiskella opistolla yhdenvertaisesti muiden kanssa? (YVL 15 §).

Miten toteutuvat allergisten henkilöiden oikeudet opiskella tai tehdä työtä yhdenvertaisesti heidän terveydentilansa huomioiden?

Asian arvioinnissa on otettava huomioon myös muu koulutuksen järjestämistä, turvallisuutta tai vammaisen henkilön oikeuksia koskeva lainsäädäntö.

5.2. Asiaa koskeva lainsäädäntö

5.2.1. Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Yhdenvertaisuuslain 6 § mukaan koulutuksen järjestäjällä ja tämän ylläpitämällä oppilaitoksella on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta toiminnassaan. Oppilaitoksen yhdenvertaisuuden edistämisvelvollisuuteen kuuluu arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin sen toteutumiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia. Yhdenvertaisuuslain 6 § 3 momentin mukaan oppilaitoksen on varattava opiskelijoille mahdollisuus tulla kuulluiksi edistämistoimenpiteistä.

5.2.2. Syrjintäkielto

Perustuslain 6 §:n mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä henkilöön liittyvän syyn muun muassa vammaisuuden perusteella. Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautuksen epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaan syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan vertailukelpoisessa tilanteessa. Yhdenvertaisuuslain esitöissä epäsuotuisalla kohtelulla viitataan sellaiseen menettelyyn joko tekoon tai laiminlyöntiin, jolla menettelyn kohde asetetaan muihin nähden huonompaan asemaan. Kyse voi olla esimerkiksi rajoitusten tai vaatimusten asettamisesta vain tietyille henkilöille tai henkilöryhmille samoin kuin esimerkiksi jonkin yleisesti saatavilla olevan palvelun tai oikeuden epäämistä tai rajoittamista tietyiltä henkilöltä tai henkilöryhmältä. (HE 19/2014 vp, s.70).

Yhdenvertaisuuslain 11 §:n mukaan erilainen kohtelu koulutuksen saamisessa ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan syrjintä on välillistä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdassa, kielletään kaikenlainen syrjintä, joka perustuu esimerkiksi vammaisuuteen.

YK:n vammaisyleissopimuksen (CRPD) tarkoituksena on taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet, edistää ja suojella näitä oikeuksia ja vapauksia sekä vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Syrjintäkielto, esteettömyys ja saavutettavuus ovat yleissopimuksen johtavia periaatteita (mm. art. 2, 5 ja 9). CRPD:n 2 artiklan mukaan syrjintä vammaisuuden perusteella tarkoittaa vammaisuuteen perustuvaa erottelua, syrjäyttämistä tai rajoittamista, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on heikentää tai mitätöidä kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tunnustamista, nauttimista tai käyttämistä yhdenvertaisesti muiden kanssa mm. yksilön oikeuksien alalla tai muulla alalla. CRPD sisältää kaikki syrjinnän muodot mukaan lukien kohtuullisen mukauttamisen epäämisen. Jotta vammaiset voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, vammaisten henkilöiden on muiden kanssa yhdenvertaisesti päästävä fyysiseen ympäristöön, kuten esimerkiksi kouluihin (art. 9, 20 ja 24).

5.2.3. Kohtuulliset mukautukset

Yhdenvertaisuuslain 15 §:ssä säädetään kohtuullisista mukautuksista vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Koulutuksen järjestäjän on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa saada koulutusta ja yleisesti tarjolla olevia palveluita. Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi opetuksen järjestäjän ja oppilaitoksen koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan syrjintäkiellosta ei seuraa velvollisuutta kohdella ihmisiä eri tavoin henkilökohtaisten tarpeiden edellyttämällä tavalla, jollei ole kyse vammaisen henkilön tarvitsemasta kohtuullisesta mukautuksesta (HE 19/2014 s.70).

Kohtuullisilla mukautuksilla tarkoitetaan YK:n vammaisyleissopimuksen mukaan tarvittaessa yksittäistapauksissa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan vammaisten ihmisten

mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa (HE19/2014 s.79).

5.2.4. Opiskelijahuolto

Opiskelijahuolto on kokonaisuus, josta on säädetty oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013). Tämän lain 4 §:n mukaan yhteisöllisellä opiskelijahuollolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään opiskelijoiden hyvinvointia, terveyttä, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Lain 6 §:n mukaan opetussuunnitelman mukainen opiskelijahuolto on toimintaa, jonka avulla tuetaan yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä terveellisen ja turvallisen oppimisympäristön syntymistä, edistetään mielenterveyttä ja ehkäistään syrjäytymistä sekä edistetään oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Lain esitöiden mukaan opiskelijahuollossa tuetaan ja edistetään jokaisen opiskelijan oppimista ja hyvinvointia sekä ehkäistään pulmia. (HE 671/2013, s.47 ja 48)

5.2.5. Työturvallisuus

Työturvallisuudesta on säädetty työturvallisuuslaissa (738/2002). Lain 4 §:n mukaan lakia sovelletaan myös oppilaan työhön koulutuksen yhteydessä. Työturvallisuuslain 8 §:n mukaan työnantajan yleisen huolehtimisvelvoitteen mukaan työnantaja on tarpeellisin toimenpitein velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä esimerkiksi estämällä vaara- ja haittatekijöiden syntymistä tai poistamalla vaara- ja haittatekijöitä ja ellei tämä ole mahdollista, korvaamalla näitä vähemmän vaarallisilla tai vähemmän haitallisilla toimenpiteillä.

Työturvallisuuslain 10 §:n mukaan työnantajalla on velvollisuus selvittää ja arvioida työympäristössä ja työolosuhteissa, kuten työtiloissa, aiheuttavia haitta- ja vaaratekijöitä ja arvioitava niiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle, jos niitä ei voida poistaa. Työnantajan on varmistettava, että ulkopuolisilla asiantuntijoilla on riittävä pätevyys ja muut edellytykset tämän tehtävän asianmukaiseen suorittamiseen.

5.2.6. Opaskoira ja henkilökohtainen avustaja

Vaikeavammaisen henkilön kotikunta voi lain vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987) 8c §:n mukaan yksilöllisen harkinnan jälkeen myöntää henkilökohtaisen avustajan (tunteja) opiskeluun vaikeavammaiselle henkilölle. Päätöksessään kotikunta arvioi henkilökohtaisen avun tarvetta ja sen määrän.

Erikoissairaanhoidopiiri, johon näkövammaisen henkilö kuuluu, myöntää terveydenhuoltolain (1326/2010) 29 §:n 5 kohdan sekä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksen (1363/2011) perusteella näkövammaiselle opaskoiran lääkinnällisenä kuntoutuksena. Erikoissairaanhoidossa työskentelevä näkövammaisen kuntoutusohjaaja arvioi opaskoiran tarpeen yhteistyössä Opaskoirakoulun asiantuntijan kanssa. Opaskoirakoulu arvioi käyttäjän soveltuvuuden opaskoiran käyttäjäksi.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus ilmoitettujen elintarvikehuoneistojen elintarvikehygieniasta 18 §:n mukaan näkövammaisen henkilön opaskoiran saa tuoda elintarvikehuoneiston asiakastiloihin (1367/2011).

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1. Välitön syrjintä

Välittömän syrjinnän osalta on aluksi arvioitava, onko opiskelijaa kohdeltu hänen näkövammaisuutensa takia epäsuotuisammin kuin muita opiskelijoita. Tämän jälkeen on arvioitava, onko tällaisella epäsuotuisammalla kohtelulla yhdenvertaisuuslain mukaisia erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteita ja onko niillä hyväksyttävä tavoite sekä ovatko keinot tavoitteen saavuttamiseksi olleet oikeasuhtaisia.

6.2. Epäsuotuisampi kohtelu

Edellä esitetyin perustein valtuutettu katsoo, että opiskelijaa on hänen näkövammaisuutensa perusteella kohdeltu epäsuotuisammin kuin muita opiskelijoita rajoittamalla hänen täysipainoista osallistumistaan opintoihin kieltämällä häntä saapumasta opetustiloihin hänelle myönnetyn apuvälineen, opaskoiran kanssa sekä epämällä häneltä asuminen opiston asuntolassa yhdenvertaisesti muiden opiskelijoiden kanssa. Opiskelija on muutoinkin eriarvoistettu suhteessa muihin opiskelijoihin tarkastuskertomuksesta ilmenevin tavoin.

6.3. Erilaisen kohtelun oikeuttamisperusteet

6.3.1. Lakiin perustuva erilainen kohtelu

Työturvallisuuslain 8 §:n ja 10 §:n mukaan työnantaja on velvollinen huolehtimaan työntekijöiden ja tässä tapauksessa myös opiskelijoiden turvallisuudesta ja terveydestä selvittämällä ja tunnistamalla työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvia haitta- ja vaaratekijöitä sekä arvioimalla niiden merkitystä, jos niitä ei voida poistaa. Valtuutettu katsoo, että mikäli opistolla olisi selkeää näyttöä siitä, että opiskelijan opaskoira aiheuttaa varteenotettavia terveydellisiä haittoja allergisille henkilöille, opisto voisi oikeuttamisperusteena vedota työturvallisuuslain määräyksiin. Kuten jäljempänä todetaan, tällaista näyttöä ei kuitenkaan ole esitetty.

Valtuutettu katsoo myös, että perustuslain 6 § (yhdenvertaisuus) ja 16 § (sivistykselliset oikeudet) korostavat jokaisen oikeutta saada yhtäläisesti opetusta ja kehittää itseään. Näin perustuslakiin voi vedota myös allergisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseksi heidän opinnoissaan.

Opisto voi näin ollen vedota siihen, että opiskelijan epäsuotuisampi kohtelu nojaa perustuslaissa ja muussa lainsäädännössä oleviin säästöksiin. Toinen asia on, ovatko opiston käyttämät keinot olleet oikeasuhtaisia, mikä tulee arvioiduksi jäljempänä.

Opisto on perustellut opiskelijan eriarvoista kohtelua myös vetoamalla siihen, että opiskelija hyödyntää jo lakimääräistä oikeuttaan käyttää avustajaa eikä opaskoiran käyttämiseen olisi näin ollen perusteita. Opaskoira on terveydenhuoltolain 29 §:n 5 kohdan ja lääkinnällisen kuntoutuksen asetuksen sekä Sosiaali- ja terveysministeriön ohjeen mukaan (Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet – sosiaali- ja terveysministeriön selvitykset 2010:31) perusteella erikoissairaanhoidon näkövammaiselle myöntämä liikkumisen apuväline. Opaskoira ja henkilökohtainen avustaja ovat näkövammaiselle henkilölle myönnettäviä, toisiaan täydentäviä tukia vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Päätösvalta tukimuodoista ja määrästä kuuluu näkövammaisen henkilön kotikunnalle ja sairaanhoitopiirille. Näkövammaisen henkilö saa itse päättää, miten tuen käyttää.

Edellä mainitun perusteella yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että opistolla ei ole oikeutta kieltää opaskoiran käyttöä vedoten siihen, että opiskelijan käytössä on ollut henkilökohtainen avustaja. Valtuutettu toteaa myös, että opaskoiran mukana pitämistä opiston tiloissa mukaan lukien ruokalassa ja asuntoloissa ei ole kielletty lainsäädännössä. Opiskelijalla on päinvastoin katsottava olevan lakiperusteinen oikeus käyttää apuvälinettä opiston tiloissa ilman rajoituksia. Koska opaskoiran käytöllä pyritään toteuttamaan perustuslain 6 §:n mukaista yhdenvertaisuussääntöä näkövammaisten osalta, lainsäädännöstä johdettaviin oikeuttamisperusteisiin rajoittaa opaskoiran käyttöä tulisi suhtautua pidättyvästi.

6.3.2. Hyväksyttävä tavoite

Valtuutettu toteaa, että kaikilla opiston työntekijöillä ja opiskelijoilla on perustuslain, työturvallisuuslain, ja opiskelijahuoltolain mukaan yhtäläiset oikeudet terveyteen sekä turvalliseen työ- ja opiskeluympäristöön. Valtuutettu katsoo tämän perusteella, että opiskelijan epäsuotuisammalle kohtelulle on sinänsä esitettävissä perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä tavoitteita, mutta kuten seuraavassa todetaan, opiston käyttämät keinot ovat tavoitteeseen nähden olleet selvästi epäsuhtaisia.

6.3.3. Oikeasuhtaiset keinot

Intrussien yhteensovittaminen

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, ettei ole kiistanalaista, että koira-allergeenit voivat aiheuttaa allergiaa tai lisätä allergisia oireita. Näkövammaisten keskusliitto ja Allergia- ja astmaliiitto toteavat yhteisessä kannanotossaan opaskoiran käyttäjien ja allergisten ihmisten osallistumisoikeuksien turvaamiseksi vuodelta 2005, että molemminpuolisen jouston ja varotoimenpiteiden avulla kohtaaminen ja osallistuminen on molemmille osapuolille mahdollista ja että pulmatilanteet on mahdollista ratkaista molempien osapuolien tarpeita ja oikeuksia kunnioittavalla tavalla.

Opaskoiran käytön rajoittaminen

Opiskelijan opaskoiran käytön kieltäminen ja rajoittaminen on tehty paljolti allergiaoletusten perusteella ilman, että erikoislääkäri olisi arvioinut, missä määrin henkilöiden allergiset oireet johtuvat opiskelijan opaskoirasta ja millä tavoin niitä olisi voitu ehkäistä tai lievittää asianmukaisella lääkityksellä tai muilla varotoimenpiteillä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että opiston kiellot ja huomattavat rajoitukset opaskoiran käytössä ovat perustuneet pääosin puutteellisiin tietoihin ja oletuksiin minkä lisäksi ne ovat olleet selvästi ylimitoitettuja.

Opiston riskienarviointi

Edellä mainittujen allergiaan liittyvien riskitekijöiden lisäksi opisto on omassa riskienarvioinnissaan tullut siihen johtopäätökseen, että riski näkevien ihmisten opaskoiraan kompastumisesta on niin merkittävä, että se voisi johtaa vakaviin loukkaantumisiin kuten päävaurioihin, jotka pahimmassa tapauksessa voisivat johtaa kuolemaan. Valtuutettu pitää kyseistä päätelmää voimakkaasti liioiteltuna.

Opiston omassa syksyllä 2015 tehdyssä riskienarvioinnissa käy ilmi riskitekijöitä, jotka valtuutetun näkemyksen mukaan koira-allergian ohella ovat voineet vaikuttaa henkilökunnan ja opiskelijoiden allergisen oireilun. Niitä ovat muun muassa pöly, kuidut, hiiva- ja homesienet sekä ilmanvaihto. Tässä yhteydessä on myös syytä todeta, että opisto on arvioinut syrjinnän riskin olemattomaksi, vaikka opiskelijan kokemana syrjintä on ollut opiston johdon

tiedossa ja hänen opaskoiran käyttöönsä liittyvät tekijät ovat olleet perimmäinen syy siihen, että opisto on ylipäättään ryhtynyt riskienarviointiin. Valtuutettu kiinnittää huomiota siihen, että opiston riskienarvioinnissa välittyy kuva tarkoitushakuisuudesta ja opaskoiraan liittyvien riskien ylikorostamisesta.

Muut asiaan vaikuttavat tekijät

Tarkastuksessa on tullut esille monia seikkoja, jotka antavat tukea näkemykselle, että opiskelijoiden ja työntekijöiden hengitystieoireisiin ovat vaikuttaneet myös muut tekijät, kuten opistossa ilmenneet sisäilmaongelmat, henkilöiden erilaiset pölyallergiat ja astmasairaudet. Merkitystä on annettava myös sille, että jotkut oireilevat henkilöt ovat valittaneet oireistaan jo paljon ennen opiskelijan opintojen aloittamista.

6.4. Välillisen syrjinnän arviointi asuntola-asumisen osalta

Opiskelijalle ei ole hänen useista pyynnöistään huolimatta myönnetty asuinpaikkaa opiston asuntoloista. Valtuutettu on edellä katsonut, että opiskelijan kohtelussa opistolla on ensisijaisesti kyse välittömästä syrjinnästä.

Asumisen osalta opisto on vedonnut asuntolan sääntöihin, joiden mukaan eläinten tuominen asuntolaan on kielletty ja siihen, että asuntolassa asuu sekä allergisia opiskelijoita että opettajia ja siellä on myös henkilökunnan työhuoneita. Opisto on edelleen katsonut, että asuntola ei ole sopiva paikka näkövammaiselle myöskään siitä syystä, että siellä on yhteinen keittiö opiskelijoille eikä opisto voi varmistaa tai ottaa vastuuta siitä, että keittiötarvikkeet ovat aina paikallaan ja keittiö siten turvallinen.

Valtuutettu katsoo, että opiston asettamaa asuntoloiden eläinkieltoa voidaan arvioida myös yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaisen välillisen syrjinnän näkökulmasta, koska kyse on näennäisesti yhdenvertaisesta säännöstä, joka asettaa opiskelijan hänen näkövammaisuutensa johdosta muita epäedullisempaan asemaan. Arvioitavaksi tulee siten, onko säännöllä hyväksyttävä tavoite sekä ovatko käytetyt keinot olleet asianmukaisia ja tarpeellisia.

6.4.1. Epäedullisempaan asemaan asettaminen

Koska opiskelijalle ei ole opaskoiran käytön takia hänen pyynnöistään huolimatta myönnetty oikeutta asua opiston asuntolassa muiden opiskelijoiden tavoin, on riidatonta, että sääntö hänen näkövammaisuutensa johdosta asettaa hänet muita epäedullisempaan asemaan. Opiskelija joutuu näkövammaisuutensa takia asumaan erillään ja kaukana muista opiskelukavereista. Opiskelija ei tämän takia myöskään ole yhdenvertaisesti pystynyt osallistumaan opiskelijayhteisön toimintaan varsinaisen opiskelun ulkopuolella.

6.4.2. Hyväksyttävä tavoite

Opiston asettaman säännön kieltää eläinten pitäminen asuntoloissa, jonka tavoitteeksi on muun muassa ilmoitettu pyrkimys suojella allergisia asuntolan asukkaita altistumasta allergeeneille, voidaan aikaisemmin käsitellyin perustein sinänsä katsoa olevan perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä tavoite. Opisto on pitänyt tärkeänä sitä, että eläinallergiasta kärsiville opiskelijoille kyetään tarjoamaan asuinpaikka asuntolasta, joka ei aiheuta heille allergiaoireita.

6.4.3. Keinojen asianmukaisuus ja tarpeellisuus

Valtuutettu on vakuuttunut siitä, että opisto olisi asianmukaisilla järjestelyillä pystynyt takaamaan sekä opaskoiraa käyttävälle opiskelijalle että allergisille asukkaille heidän terveytensä kannalta turvallisen asumisen opiston asuntoloissa. Tarkastuksen yhteydessä tuli ilmi, että opiston johto ei juuri lainkaan ole pohtinut, miten kahden eri asuntolarakennuksen ollessa käytössä erilaisilla järjestelyillä olisi voitu sovittaa yhteen sekä opiskelijan että allergisten henkilöiden oikeudet ja intressit.

Asian arviointiin vaikuttaa myös se tarkastuksen yhteydessä ilmi tullut seikka, että opiston asuntolassa viime vuosina on majoittunut kesäkurssilaisia, joilla on ollut lemmikkejä mukana ja se, että alun perin ennen lukuvuoden alkua opiskelijalle oli varattu huone asuntolasta. Tämä päätös oli kuitenkin peruttu. Aikaisemmat asumispäätökset viittaavat vahvasti siihen, että opisto niin halutessaan olisi pystynyt majoittamaan opiskelijan ja hänen opaskoiransa asuntolaan ilman, että siitä olisi kohdistunut huomattavaa haittaa allergisille henkilöille.

CRPD-komitean kannanotto nro 21 /2014 antaa myös tukea käsitykselle, että näkövammaisen henkilön pääsyn epääminen asuntolaan voi olla syrjintää. Komitea toteaa, että tilanteissa, joissa jokin palvelu on integroitu osaksi palvelun tarjoajan toimintaa, on arvioitava, onko palvelun tarjoaja tehnyt asianmukaiset ja tarvittavat mukautukset varmistuakseen, että vammaisen henkilö pääsee palveluihin yhdenvertaisesti muiden henkilöiden kanssa. (CRPD/C/14/D/21/2014, s.13).

6.5. Kohtuulliset mukautukset

Opiskelijan kohtelua voi monelta osin arvioida myös kohtuullisten mukautusten laiminlyönnin näkökulmasta. Opiskelija on toivonut, että opisto suostuisi ottamaan vastaan Näkövammaisten keskusliiton ja Opaskoirakoulun tarjoamaa asiantuntija-apua hänen tasavertaisen opiskelusa mahdollistamiseksi. Näin menetellen opisto olisi pystynyt varmistumaan muun muassa siitä, että opiskelijan henkilökohtaisen avustajan poissa ollessa opiston johdon avustamaan määräämät henkilökunnan jäsenet olisivat saaneet asianmukaista opastusta tähän tehtävään. Valitettavasti opisto ei kuitenkaan ole katsonut tätä aiheelliseksi. Kohtuullisten mukautusten osalta arvioidaan seuraavassa kahta seikkaa, joita opisto on pitänyt asiassa kohtuullisina mukautuksina.

6.5.1. Henkilökohtainen avustaja

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan mukautukset ovat luonteeltaan tapauskohtaisia ja niiden tulee vastata kyseisessä konkreettisessa tilanteessa vammaisen ihmisen tarpeisiin. Mukautusten tarpeellisuus ilmenee yleensä siten, että vammaisen ihminen pyytää mukautusta, jos katsoo sellaista tarvitsevansa. Lain esitöistä ilmenee myös, että mukautuksista ei saa koitua kohtuutonta taloudellista tai muunlaista rasitetta ja että vammaisten ihmisten näkökulmasta mukautusten tulee kohtuullisella tavalla toteuttaa heidän yhdenvertaiset mahdollisuutensa saada esimerkiksi palveluja. Mukautusten tulee olla tarkoituksenmukaisia ja turvallisia eikä niistä saa aiheutua vahingon vaaraa. Toimenpiteen tulee vastata vammaisen ihmisen tarpeeseen, se tulee toteuttaa kohtuullisessa ajassa mukauttamispyyntöön esittämisestä ja sen tulee olla käytännön näkökulmasta olosuhteisiin soveltuva. (HE19/2014 s. 79–80).

Tapauksessa opiskelijan henkilökohtaista avustajaa ei ole pidettävä kohtuullisena mukautuksena, koska hänen kotikuntansa – ei opisto – on yksilöllisen harkinnan jälkeen myöntänyt hänelle henkilökohtaisen avustajan opiskeluun vammaispalvelulain 8 c §:n perusteella eikä hän ole pyytänyt tällaista mukautusta opistolta.

6.5.2. Opiskelijalle järjestetty erillinen asunto

Vammaiselle opiskelijalle järjestettyä erillistä asuntoa voitaisiin yleisesti ottaen pitää oppilaitoksen myöntämänä kohtuullisena mukautuksena edellyttäen, että järjestely täyttäisi kohtuullisten mukautusten kriteerit. Opiskelija on pyytänyt, että hän saisi asua asuntolassa muiden opiskelijoiden tavoin, mikä myös edellä todetun mukaisesti olisi ollut järjestettävissä.

Opiskelijalle vuokrattu asunto ottaen huomioon hänen näkövammansa sijaitsee kohtuuttoman kaukana opistosta ja johtaa käytännössä opiskelijan eristämiseen opiskelijayhteisöstä. Vaikka mukautusvelvollisella on oikeus valita mukautustapa, on hänen kuitenkin ensisijaisesti huomioitava vammaisen henkilön tarve ja valittava käytettävissä olevista mukautustavoista se, joka parhaiten toteuttaa tätä tarvetta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että erillisen asunnon järjestämistä opiskelijan tapauksessa ei voida pitää asianmukaisena mukautuksena.

6.6. Koulutuksen järjestäjän velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta

Valtuutettu katsoo, että opisto ei yhdenvertaisuuslain 6 §:n edellyttämällä tavalla tehokkaasti, tarkoituksenmukaisesti ja oikeasuhtaisesti ole pystynyt edistämään opiskelijan yhdenvertaista opiskeluoikeutta. Opisto on arvioinut tilannetta ja opiskelijoiden oikeuksien toteutumista pääosin allergisten henkilöiden näkökulmasta. Opiston rehtori on katsonut, että opaskoiran läsnäolo opiston tiloissa on mahdollista ainoastaan, mikäli opiston kaikki opiskelijat ja opettajat (myös ne, jotka eivät kuulu kantelun tehneen opiskelijan ryhmään) hyväksyvät tämän. Opiskelijan oikeus yhdenvertaiseen kohteluun on jäänyt vähemmälle huomiolle.

Yhdenvertaisuuslain 6 § korostaa yhteistoiminnan merkitystä yhdenvertaisuuden edistämässä. Oppilaitoksen on varattava opiskelijoille mahdollisuus tulla kuulluksi toteutettavista edistämistoimenpiteistä. Toimivan keskusteluyhteyden puute ja opiston yksipuolinen tapa lähestyä asiaa nousi voimakkaasti esiin valtuutetun tarkastuksen yhteydessä. Esimerkkinä tästä ovat opiston omasta näkökulmasta myönteiset mukautustoimenpiteet opiskelijalle ja hänen opaskoirallensa, mutta niistä päättäessään opisto ei ole kuullut opiskelijaa. Asiaa on kärjistänyt ja vaikeuttanut myös se, että rehtori on kieltänyt henkilökuntaa keskustelemasta opaskoiran käytöstä suoraan opiskelijan kanssa ja määrännyt henkilökunnan toimimaan opaskoiran suhteen ainoastaan hänen ja vararehtorin antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti.

Syyksi vähäiseen vuoropuheluun opisto on kertonut sen, ettei siihen ole ollut tarvetta, koska opiskelijalla on ollut avustaja auttamassa häntä. Valtuutetun näkemyksen mukaan tämä ei ole hyväksyttävä peruste dialogin puuttumiselle. Valtuutettu katsoo, että opisto on opaskoiran käytön osalta epäonnistunut viestinnässään suhteessa opiskelijaan ja tässä asiassa myös suhteessa opiston muihin opiskelijoihin ja henkilökuntaan.

Valtuutettu katsoo näillä perusteilla opiston laiminlyöneen sille yhdenvertaisuuslain 6 §:n 1 momentin mukaisen velvollisuuden edistää yhdenvertaisuuden toteutumista.

6.7. Opiskelijaan kohdistunut muu asiaton käyttäytyminen; vastatoimien kieltö

Valtuutettu toteaa edelleen, että tarkastuksen yhteydessä havaittiin, että jotkut henkilökuntaan kuuluvat henkilöt olivat ryhtyneet asiattomiin toimenpiteisiin opiskelijaa kohtaan hänen opaskoiransa käytön takia. Vedoten opiskelijan haluun ottaa opaskoira mukaan oppitunneille, oppitunteja pidettiin ulkona kylmässä syysilmassa. Tämän takia jotkut opiskelijat suhtautuivat opiskelijaan entistä kielteisemmin. Tarkastuksen yhteydessä tuotiin esille myös näkemyksiä, joiden mukaan opisto olisi toimenpiteillään yrittänyt saada opiskelijan keskeyttämään

opiskelunsa, ja että niitä työntekijöitä, joilla on ollut myönteinen asenne opiskelijaa kohtaan, on kohdeltu osin epäasiallisesti. Osa opiston työntekijöistä ja opiskelijoista toi esille, että heidän mielestään opiskelijaa on opiston toimesta pyritty tietoisesti sulkemaan opiskelijayhteisön ulkopuolelle kiusaamalla. Toisaalta osa oli sitä mieltä, että opisto ei rajoituksista huolimatta ole riittävästi huomionnut allergisten ja hengitysoireista kärsivien intressejä vedoten muun muassa siihen, että opiskelijan käytössä on henkilökohtainen avustaja, joka korvaa opaskoiran tarpeen.

7. LOPUKSI

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on edellä tuonut esiin, että opiston kiellot ja rajoitukset opiskelijan opaskoiran käyttöön liittyen ovat monilta osin olleet perusteettomia tai ylimitoitettuja ja niitä on siten pidettävä yhdenvertaisuuslain tarkoittamalla tavalla tavoitteeseen nähden selvästi epäsuhtaisina. Näillä perusteilla valtuutettu katsoo opiston syrjineen opiskelijaa yhdenvertaisuuslaissa kielletyllä tavalla.

Valtuutettu on pyrkinyt edistämään sovinnollisen ratkaisun löytämistä asiassa. Useista toimenpiteistä huolimatta se ei ole onnistunut, ja valtuutettu arvioikin edellytykset sovinnon löytämiseksi heikoiksi.

Valtuutettu katsoo, että mikäli syyskuussa 2015 sovittuja toimenpiteitä olisi ryhdytty määrätietoisesti toimeenpanemaan, ongelmaksi muodostunut tilanne olisi todennäköisesti pystytty ratkaisemaan paljon varhaisemmassa vaiheessa. Tarkastuksen yhteydessä tuli kuitenkin selväksi, että opisto ei katso toimineensa väärin tai lainsäädännön vastaisesti.

Valtuutettu suosittelee asian viemistä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tai tuomioistuimen ratkaistavaksi oikeudellisesti sitovan päätöksen saamiseksi. Kyse on periaatteellisesti tärkeästä asiasta: näkövammaisen henkilön oikeudesta käyttää opaskoiraa.

Valtuutettu kehottaa lopuksi opistoa ryhtymään välittömästi asianmukaisiin toimenpiteisiin, jotta opiskelijaan kohdistunut syrjintä päättyy ja hän voi jatkaa opintojaan opistolla yhdenvertaisesti muiden opiskelijoiden kanssa.